

“DÜNYADA İKİ BÜYÜK DİL VAR’ İDİ : Biri İNGİLİZCE, Öteki TÜRKÇE”

Çin filozofu Konfüçyüs’e bir gün öğrencileri:

-Bir hükümdar olsaydınız her şeyden önce ne yapmak isterdiniz, diye sormuşlar.

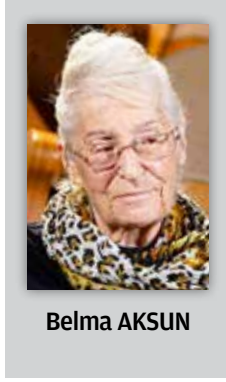
-Kelimelerin yerli yerinde kullanılmasını sağlamaya bakardım, demiş.

Ortaokul birinci sınıf Dilbilgisi kitabında okuduğum bu cevap, benim zihnime öylesine kazındı ki, kuşkusuz o tarihte tam anlamını bütünüyle kavrayamadığım bu sözü, o gün bugün hiç unutmadım.

Ben Konfüçyüs değilim, kimse de bana böyle bir soru soracak değil elbette. Ama karşıma Hızır aleyhis-selâm çıksa da:

-Dile benden ne dilersen, dese ben de kelimelerin yerli yerinde kullanılması, doğru telâffuz edilmesi, derdim.

Kelimelerin yanlış yerde kullanılmasından ve kötü telâffuzundan bızarım, şekvacıyım, dostlar. Zira ana dilime, Türkçem’e bayılıyorum, resmen âşığı, kara sevdalıyım onun. Neredeyse “insan gırtlığının çıkarabildiği bütün ses çeşitlerini içeren, ahenkli ve de hem kadim, hem de kadimden beri kendi başına akıp gelen bir dil.”

Belma AKSUN

Sanırım ‘90’larda Bonn’da gazeteci arkadaşım ile bindiğimiz ve arka kanepesinde inene kadar bıcı bıcı Türkçe konuştuğumuz taksinin şoförü, inerken:

-Nece konuşuyorsunuz, diye sormuştu.

Anlaşılan taksisine binip Türkçe konuşan hiç Türk müşterisi olma-

mıştı adamın...

Biz belki farkında değiliz ama bence, kendine özgü, çok hoş bir müzikalitesi var dilimizin. Belki diyebilirsiniz ki, “Kuzguna yavrusu güzel görünürmüş!” Ee, ne var bunda? Yavrusu zaten güzelse... Ve de bir yabancıya kulağına bile hoş geliyorsa...

Türkçe, hemen de bütün ses çeşitlerini içeren bir dil. Söz gelimi, Yunanlılar’ın konuştuğu Grek dilinde yani Rumca’da “ş” sesi yoktur, “ş” söyleyemez “s” telâffuz ederler. Fransızlar “r”leri adeta bizim “g” gibi genizden söylerler, “h” okunmaz. İtalyanlar “h”yı “k” gibi söylerler. Perihan diyemezler de Perikan derler, meselâ...

Corona ile bir de vakaa çıktı başımıza...

Şu korona virüsü çıktı çalkalı bir de “vakaa” çıktı başımıza. Herkes

değil ama hocalardan muhabirlere, hatta tecrübeli sunuculara varınca-ya kadar pek çok kimse *vak'a* kelimesini uzatarak *vakaa* diye telaffuz etmekte.

Korkarım yakında bu uzatmalı "*vakaa*" kötü paranın iyi parayı kovması gibi vak'a'yı hepten dolaşım-dan çıkaracak ve hepimiz "*vakaa*" deyip duracağız.

Ve "çok" yerine kullanılan "oldukça"...

Neredeyse tüm çiçeği burnunda TV muhabirlerinin yanlış anlamda kullandıkları bir kelime de "*oldukça*".

Aslında bu kelime, bilindiği üzere "*Eh, işte, şöyle böyle*" ya da "*orta halli*", "*idare eder*" anlamında bir kelimedir. "*Oldukça güzel*" dediğinizde "*eh işte, fena değil*", "*güzelce*" *güzel de sayılmaz*, "*çirkin sayılmaz, ama güzel de sayılmaz pek*" anlamındadır.

Gel gelelim, genç muhabir kardeşlerimiz bunu "çok" yerine kullanıyorlar. Hiç unutmuyorum, rahmetli Sakıp Sabancı'nın kardeşi ile sekreterinin bir terörist tarafından hunharca katledildiği gün, TV muhabiri delikanlı:

-Sakıp Bey **oldukça** üzgün, diyordu.

Yani üzgün değil de üzgünce?!... Be güzel kardeşim, bir insan kardeşinin böyle hunharca bir cinayete kurban gittiği gün "çok üzgün" olmaz da ne gün olur, acaba?

Sabahları yol durumunu bildiren TV muhabiri, "İstanbul, bugün *oldukça* sıcak, 30 derece" diyor mesela...

Tüketmesek de Yesek, İçsek, Olmaz mı?

Bir de vara yoğa kullandığımız *tüketme* fiili var ki, evlere şenlik... Durmadan meyve, sebze, süt, ekmek vb. *tüketiyoruz*. Yesek, içsek olmaz mı acaba? Tercüme kokan (İtalyanca: *consumare*, Fransızca: *consommer*, İngilizce: *to consume*) bir kulla-

nış ki, önleyebilene aşk olsun!

Aslında o dillerde de, Türkçe'de olduğu gibi, istihlâk etmek, tüketmek, dibine darı ekmek anlamına gelen bir kelime. Ama biz genelde yeme, içme kelimelerini kullanırdık böyle durumlarda. Öyle ya, ne demeye, ne zorumuza acaba, çekirge misali her şeyi böylesine dibine kadar tüketip bitiriyoruz acaba? Tüketmesek de, yiyebileceğimiz kadar yesek de, gerisi kalsa olmaz mı?

Hem canım efendim konuşurken:

-Evladım, *süt tüket*, çorba tüket, et tüket demiyoruz, değil mi? Çok tuhaf oluyor zira!

Ye, o zaman, niye bol sebze, meyve yiyin demiyoruz da, **tüketin** deyip duruyoruz öyleyse? Pek bir iğreti, özenti kalmıyor mu kuzum efendim?

Tüketim toplumu, dediğimizde, yerli yerine oturuyor ama bakın, ona hiç bir itirazım yok doğrusu.

Sanırım bu da TV'de son yıllarda giderek artan beslenme uzmanlarından kaynaklandı. Eğitimleri boyunca yararlandıkları Batı kaynaklı yayınlarda kullanılan "*to consume*" fiilinin bire bir tercümesi diye tercih ettiler ama pek bir yabancı, tercüme kokan ve de Türkçe kullanımında *yama* gibi kalan, yadırganan bir kulanış oldu bence.

İlle de Yardımcı Fiil Kullanma Merakı...

Bir başka merakımız da, fiili varken, ille de yardımcı fiil kullanmak... Bir hayli zamandır uçaklar *inmiyor*, **iniş yapıyor**, kalkmıyor, **kalkış yapıyor**, araçlar, insanlar bir yere girmiyor, **giriş yapıyorlar** vb.

Yarıyıl tatiline giren bir ilkokul öğrencisinin, TV muhabirinin:

-Tatilde ne yapacaksın, sorusuna:

-Okuma yapacağım, deyişini üzümlere seyretmiştim.

TRT'deki "Şehir Kaçkınları" programında rehberin "Şimdi size **anlatım yapacağım**" dediğini duyunca, az kalsın küçük dilimi yutacaktım.

Ve alma fiili...

Yıllar yıllar önce bir akşam bankadan çıkarken İtalyan müdür:

-Tram mı alacaksınız, diye sormuştu da yadırgamıştım.

-Tramvayla mı gideceksiniz, demek istiyordu.

İçimden:

-Ne tramı, efendi, bisiklet bile alamam, demek gelmişti de yutkunmuştum.

Hayli zamandır, kahve, çay, duş, banyo alıyoruz almasına ama henüz "almak" fiilinin kapsamını bunca genişletmedik Allah'a şükür. Ama belli mi olur, bakarsınız biz de onlar gibi, trene, vapura, otobüse, metroya binmek yerine, tren, vapur, metro vb. alırsız ilerde!)

Birkaç yıl önce, uçaktan inerken kapıda yolcuları uğurlayan nazik hostesin:

-Hoşça kalın!, dediğini duyunca, gayrı ihtiyari:

-Güle güle, demiştim, sonra da kendi kendime gülmüştüm.

Aslında onun bana "**Güle güle!**" demesi, benim de ona "**Hoşça kalın!**" demem gerekiyordu. Doğrusu da buydu. Zira giden ben, kalan o'ydu.

Ama şimdi bankada, sigorta şirketinde vb. çalışan görevli, muamele bitince "Hoşça kalın!" diyor. Oysa kalan o, giden benim. "Hoşça kalın!" diyerek benden rol alıyorlar da, farkında bile değiller...

Aslında sanırım bu da Türkçe'nin bir diğer özelliği. Bizim hemen de tüm karşılama ve uğurlama sözlerimiz birbirinden farklı. Çoğu dillerde ise aynı söz hem giden, hem de gelen için geçerli, yani aynı keli-

me. İşte dilimizin bir başka özelliği ve de güzelliği...

Dilimizin Canına Okuyan Tasfiyecilik

Tabii bir de dilimizin canına okuyan bir tasfiyecilik furyası yaşadık biz. Dili arı, duru (!) yapacağız diye "öz Türkçe", "öp'öz Türkçe" derdine düştüğümüz, bir akıl tutulması, basiret bağlanması dönemi...

Ap'arı, dup'duru, öp'öz dilin ancak dünyadan soyutlanmış, bir avuç kabile mensuplarınca konuşulan "Hotantaca" filan olabileceğini unutmuştuk da öz Türkçe sevdasına düşmüştük; sanki öz Fransızca ya da öz İngilizce diye bir şey varmış, olabilirmiş gibi...

"Bir dönem Rusya'da da benzer bir akım görülür. Rus dil bilimcisi Vinegradof buna karşı çıkar ve şöyle der: "**Yabancı kaynaklardan geldiği halde halkın diline girmiş ve vatandaşlık hakkı kazanmış olan kelimeleri atıp, yerlerine kimsenin anlamadığı Rusça kelimeler koyma göreneği, lisanın gelişmesine ve istikrar bulmasına engel olur.**"

Aslında şu ya da bu sebeple atılan her kelimeyle birlikte, onunla türetilmiş tüm kavramlar, deyimler tasfiye ediliyor, yani dil yoksullaştırılıyordu. Sadece bu kadarla da kalmıyordu tasfiyeciliğin yaptığı yıkım; düşünme, eskilerin deyimiyle imâl-i fikr (fikir, düşünce üretme) yeteneğimiz, imkânımız da alabildiğine kısıtlanıyor, adeta düşünme kabiliyetimiz hadım ediliyordu.

"Türkçe daha VII. Asırda Orhun kitabeleri ile nasıl ezeli bir kadem sahibi olduğunu göstermiştir. Avrupa dilleri hep terekklü (birkaç dilin bileşimi), Türkçe ise "tekli" dildir. Meselâ Fransızca'nın nasıl oluştuğu (Fransız liselerinde okutulan 'Histoire Illustrée de la Littérature Française' kitabının ilk sayfalarında anlatılırken) bunun Galyalılar, Romalılar

ve Cermenler'le kaynaşmaktan ileri geldiği anlatılır.

“... Bize gelince, Türk'ün de, Türkçe'nin de şu asırdan başlıyor diye bir takvimi yok. Türkçe'nin başı ezelle karışmaktadır. Türk de, Türkçe de o ezelin koynundan tek ırk ve tek dil halinde akıp geliyor. İsmimiz üstünde, milletimize Türk, dilimize Türkçe diye yaşayıp geldik ve yaşayıp gideceğiz.

“Dil bilimci Bianchi “Türkçe-Fransızca Kamusu (Sözlüğü)nün önsözünde **“Türk ırkı gibi cihangir olan Türk dilinin, Arap ve Acem kamuslarından yaptığı fetih”** diye tanımlar, bizim başka dillerden yaptığımız alıntılar. [İfadenin güzelliğine, şiirselliğine bakar mısınız? B.A.]

“Meselâ *pehlivan* kelimesi, Farsça'da *pehl*: asker, *van*: muhafız, *pehlivan*: kumandan, demek. Türkçe'de biz kisbet giydirip güreş meydanına çıkarıvermişiz onu.

“... Arthur Lumley Davit, İngilizce olarak kaleme aldığı “*Türk Grameri*” kitabının önsözünde “Türkçe'deki *seviştirmek* kelimesinin İngilizce'de ancak 10 kelimeyle, *seviştirememek* kelimesinin ise 12 kelimeyle ifade edilebildiğini söyler. (İsmail Habib, Dil Davası, İnkılâp Kitabevi, 1949)”

Sömürge Olmadık Ama...

Bir de tabii İngilizce imlayla yazılan *Eskidji* gibi Türkilizce kelimeler var. Bir çay kaşığı İngiliz sosu katmadan havalı olmuyor galiba... Tabii, kör kör parmağım gözüme misali doğrudan İngilizce yazılan *Barber Shop* (Berber dese kimse anlamaz çünkü!), *Fitness Center*, *Hommade Pastry* gibi sömürgece tabelalar ibadullah, ila maşallah!

Allah'a şükürler olsun, fiilen sömürge olmadık ama besbelli sömürgeleşen zihinler var ve de galiba damarlarına işlemiş, bir türlü kurtula-

madıkları, belki de kurtulmak istemedikleri bir aşâğılık duygusu...

Bir gazetemizin birkaç yıl önceki bir Cumartesi ekindeki söyleşiyi hatırlıyorum.

-Her köşede bir *patisserie*, bir *bakery*. Neden bu kadar *trend* oldu diye soruyordu muhabir hanım kız.

İngilizce, Fransızca kullanmadan belli ki derdini anlatamıyordu gazeteci kardeşimiz! Sanırdınız ki, ana dili Türkçe'den daha iyi biliyor bu dilleri, kim bilir belki de rüyalarını bile İngilizce, Fransızca görüyordu?!...

Cevap:

-*Patisserie*, yaş pastaların olduğu dükkânlar, *bakery* fırıncılık gibi. Ama **Türkçe'de karşılıkları yok bunların!...**

Oysa var karşılıkları küçük hanımlar, pardon *miss*'ler, *mademoiselle*'ler. Birincisine *pastane* diyoruz biz, ötekine *unlu mamuller*.

Sadece o kadar mı? Harflerimizi de İngilizce alfabeğe göre okur olduk: NTV, Ne, Te, Ve değil, En, Ti, Vi; D.S. Damat, De, Se, Damat, değil Di, Si; Damat! Neyse ki damat demişler, pekâlâ *groom* ya da *bridegroom* diyebilirdiler. Sanırım kimse anlamaz diye ticarî kaygılarla. Keşke Türkçe sevgileri ticarî kaygılarından ağır bassaydı...

Neden “Kal Sağlıcakla” değil de, “Kendine İyi Bak”?

Bir de İngilizce “Take care of yourself!”den tercüme, vara yoğa, adım başında kullanılan “Kendine iyi bak!” tenbihi var dilimize pelesenk ettiğimiz. Alışveriş ettiğimiz bakkal, içme suyu getiren suçu, market görevlisi, hâsılı tanıdığımız, tanımadığımız herkes, vedalaşırken “*Kendinize iyi bakın!*” diye tenbihte bulunuyor, bizim iyi, sağlıklı olmamızın kendileri için ne kadar önemli (!) olduğunu göstermek istercesine...

Oysa dilimizde “Kal sağlıcakla!” gibi, güzel mi güzel bir deyimimiz var, adeta bir hayır dua gibi, gazeteci deyimiyle, yerli yerine “cuk” oturan, iğreti miğreti de durmayan...

Durun durun, daha bitmedi; belki farkında değiliz ama nidalarımız, ünlemlerimiz bile yabancı dilde artık. Çocuklarımız sevinince, bizim gibi “Yaşasın! Yaşasın!” diye değil, İspanyollar gibi “Oley! Oley!” diyorlar.

Ve de kimilerimiz, hayretlerini ifade için artık “Aman Allahım!”, “Vay canına!”, kabaca “Abov!” yerine “Wow!” diyor, hem de Türkçe konuşurken bile dokuz yanlış yapan, elifi görse mertek sananlarımız! Böylesi daha havalı oluyor zahir...

Ne yapsak acep? Tıpkı bir zamanlar Türk Parasını Koruma Kanunu gibi Türkçe’yi Koruma Kanunu mu çıkarsak?

Lütfen Yanlış Anlaşılmasın

Lütfen sözlerim, bu yanıp yakınmalarım yanlış anlaşılmasın! Ben, ne öyle anlı, şanlı bir filolog, bir dil âlimi, ne “en doğrusunu ben bilirim” iddiasında şöhreti kendinden menkul bir allameyim; sadece ve sadece ana diline kara sevdalı, kendi halinde bir okuryazarım. Ve dilimiz konusunda bu saydığım ve sayamadığım özensizlikler, saygısızlığa varan vurdumduymazlık ve ilgisizlikler, beni öncelikle üzüyor, sonra diken gibi gözüme, kulağıma batıp rahatsız ediyor, kimi zaman da çileden çıkarıyor. Bunları işte böyle yana yakıla dile getirmem, sayıp dökmem bu yüzden...

Zira “derya içre olup da deryayı bilmeyen balıklar” misali, sahip olduğumuz bu eşsiz, benzersiz hazinenin, Türkçe’nin kadir kıymetini bilmiyoruz gibime geliyor.

Gelin, bir tarihçimize, Mehmet Genç’e kulak verelim:

“Osmanlı Türkçesi hakikaten

zengin bir dildi; İmparatorluk dili idi. Üç büyük dili kullanarak geliştirilmiş, çok ince nüansları ifade kabiliyeti kazanmış bir dildi. Ama bugün için o da yeterli değil. Daha çok gelişmeye ihtiyacımız var. Ama onu atarak değil, onun üzerine bina ederek.

“... 20. Yüzyılda İngilizce ile aynı kelime hazinesine sahip olan Osmanlı Türkçesi, tasfiyecilik yüzünden çok ciddi bir kayba uğramıştır.

“...İngilizca, her dilden istediği kelimeleri alıyor, Osmanlılar da öyle yapıyorlardı. (...) Osmanlılar en zengin dili kullanıyorlardı.

“... Yazıyı değiştirmekle aşığı yukarı bin senede gelişmiş bir kültür ve düşünce geleneğiyle bağlarımızı koptu. (...) 19. Yüzyıla geldiğimizde Osmanlı Türkçesi kemal noktasındaydı.

“... Osmanlı Türkçesi’nin en zengin lügati, Redhouse’ın 1890’da yazdığı lügattir. Önsözünde şöyle der: **“Dünyada iki büyük lisan vardır: Biri İngilizce, diğeri Osmanlı Türkçesi. Bu iki büyük dilde 100’er bin kelime var. Ben 90 binini tamamladım. Ömrüm vefa ederse 100 binini tamamlayacağım. Tamamladıklarımı yayınlıyorum.”**

Bence, hâlâ da bir şeyler yapmak, yitirdiklerimizi geri kazanmak için asla geç kalmış değiliz. Yeter ki, canı gönülden isteyelim, dileyelim, bu yolda azimle çalışalım. Zararın neresinden dönülse kârdır.

Unutmayın ki, söz konusu olan William Ramsey ve daha pek çoklarının **“Belgrad’dan Pekin’e kadar, yalnız ve ancak Türkçe konuşarak gidilebilir”** dedikleri, o güzelim, eşsiz benzersiz ana dilimiz, göz bebeğimiz, ses bayrağımız Türkçe bu.

- S O N -

Dr.
Mehmet
Ali UZ

GEÇMİŞDEN BELGELER

Devlet arşivleri dışında, geçmişten günümüze çok az özel bilgi ve belge intikal ettiğini sanıyorum. Maalesef belgeler muhafaza edilemiyor. Devletin eski harfleri yasaklaması ve baskılar sebebi ile korkusundan pek çok aile bir döneme ve aile ile ilgili belgeleri ya ocakta ya da tandırılarda yaktı. Bir kısmı da toprağa gömüldü. Bilgi ve hatıralar da gidenlerle beraber gidiyor. Bu konuda çaba sarf edenlerde çok az oldu...

Geçenlerde arşivi karıştırırken bazı belgeler dikkatimi çekti. Her belge ait olduğu döneme ışık tutar. Bu sebeple bunların neşredilme-

sinde fayda olduğunu düşünüyorum. Dikkatimi çeken bir belge 1929 tarihli. Bu belge annemin Millet Mektebi Şahadetnamesi. Daha dün gibi ama aradan 91 yıl geçmiş.

Annem 1332 yani 1916 doğumlu. İlk mektebi Topraklık Mektebi'nde okumuş. Osmanlıca'yı küçük yaşlarda burada öğrenmiş. Osmanlıca'yı hem okur hem yazardı. Çocukluk yıllarımda annemin, babamla eski harflerle mektuplaştıklarını hatırlarım. Karşılıklı hitapları da son derece edebî idi.

Annem ilkokulu bitirdikten sonra Latin harflerine geçmişti. O zamanlar yeni harflerle okuma ve yazma öğrenmek için mahalle mekteplerinde 1929 yılında "Millet Mektebi" adıyla kurslar açılmış. Annem de bu kurslara katılarak Şahadetname almış. Şahadetnameden öğrendiğimize göre kurs 01.01.1929'dan, 30.04.1929 tarihine kadar dört ay devam etmiş. Yapılan imtihan sonunda bu belge kendisine verilmiş.

Şahadetnamede "Yapılan imtihan neticesinde yeni harflerle Türkçe okuma ve yazmayı eyice öğrendiği anlaşılmış olduğundan kendisine bu şahadetname verilmiştir" cümlesindeki "eyice" kelimesinden Osmanlıca etkisinin hâlâ devam ettiği anlaşılıyor. Günümüz de bu kelimeyi "iyice" olarak telaffuz ediyoruz. Şahadetna-

Halil Rifaz Uz

menin altında Maarif Müdürü, İdare Heyeti Reisi ile muallimi Behice Hanımın imzaları bulunuyor. Belgenin tanzim tarihi de 02.05.1929' dur. Şahadetname dönemin en meşhur matbaaların- dan Babalık Matbaasında basılmış. Annem o zamanlar on üç yaş- larındadır.

19. Yüzyılın son çeyreği ile 20. Yüzyılın ilk on altı yılı son derece bereketlidir. Bu dönemde yetişenler hem Osmanlıca hem de yeni harflere âşinadır. Pek çoğu aynı zamanda hem yeni açılan mekteplerde okumuş hem de medrese tahsili görmüştür. Bu nesil içerisinde çok kültürlü insanlar yetişmiştir. Bunların eğitimi sayesinde 1940'lı yıllara kadar, Türk eğitim sisteminde kalite âdeta zirvededir. Bu dönemde ortaokul ve liselerde öğretmenlik yapanlar, üniversitelerde hocalık yapacak kadar bilgi ve tecrübe sahibidirler. Medreseler kapanınca bu insanların çoğu ortaokul ve liselerde öğretmenlik, camilerde imamlık yapmak mec-

Hikmet Hanım

buriyetinde kalmışlardır. “Viran olası hanede evlâdü iyâl var” endişesi ile bunlar arasında köy imamlığına bile gidenler olmuştur. Bundan sonra kaliteli öğretmen yetiştiremediğimiz için düşüş başlar.

Konya kültürüne ilmine ve irfanına hizmet eden insanların da bu dönemde yetiştiğini görüyoruz. Hacı Veyiszadeler, Veli Sabri Uyarlar, Faik Soymanlar, Abdül Kadir Erdoğanlar, M. Ferit Uğurlar, Zeki Dalboylar, İ. Aczi Kendiler, M. Muhlis Konerler, M. Bahri Korular, Mehmet Ârif Beyler (Topcuzade), Naci Fikret Baştaklar, İ. Hakkı Konyalılar, Uzluk Kardeşler, Rasi İzzet Koyunoğlular, Abdullah Atıf Tüzünerler, hep bu dönemin insanlarıdır. Daha onlarca isim verilebilir.

Bu arada annemin anlattığı bir hatırayı da anlatmadan geçemeyeceğim. Annem, Topraklık İlkokulunda iken, 1926 yılında dedem de bu okulun başmuallimidir.⁽¹⁾ Bir

(1) Ahmet Çelik, Konya Öğretmenleri, Konya 2020, s.73-75

Ali Avni Uz

gün derslerine girer. Annemin öğretmeni, anneme bir şiir okutur. Şiirin başlığını ve şiiri biliyordum, ama unutmuşum. Annem son yıllarına kadar bu şiiri hep ezberden okurdu. Annem o yıl altı veya yedi yaşlarındadır.

Aradan sekiz-dokuz yıl geçtikten sonra babam Halil Rifat Efendi'yle evlenir. O zamanki adetler biraz farklı idi. Annem dedemle ilk görüşmelerinde daha doğrusu el öpme âdetinden sonra dedem anneme: "Falan yıl sizin mektebe tefişe geldiğimde falan şiiri okuyan kız sensin değil mi" deyince annem, hayretler içerisinde kalır. Annem, çok zeki olmasına rağmen, dedemi tanıyamamıştır, ama dedem annemi unutmamıştır. Dedem bu kadar zeki bir insandı.

Merhum dedem hem hafız, hem medrese hem de iki muallim mektebi mezunu idi. O, hem Osmanlı döneminin hem de Cumhuriyet döneminin tanınmış maarifçilerindendi. Mehmet Önder merhum da bunu teyit eder.

Dedem 1900'lü yılların başında Akif Paşa mektebi binasında "Fuyuzat-ı Hamidiye" adıyla Konya'da ilk özel İbtidaiye ve Rüştiye Mektebi'ni açar ve mektebin müdürlüğünü yapar. Burada pek çok talebe yetiştirir. Daha sonra da maariife intisap eder.

Konya'da pek çok ilkokulun müdürlüklerinde, Isparta ve Konya ilköğretim müfettişliklerinde bulunur. Son dönemlerinde Maarif Müdürü M. Ferit Uğur ile araları açılır. Bir ara da Akşehir'e tayini çıkarılır. Dedem ben doğduğum yıl 1935 yılında emekli oldu. Altı - yedi yıl sonrada vefat etti.

DEDE KORKUT YOLUNDA MOSKOVA

Prof. Dr.
Saim
SAKAOĞLU

Üzerinden tam 32 yıl geçmiş 1988'in. O yıl 49 yaşımın sefasını sürüyordum, daha ellime bile girmemişim. O yıllar, yaşlı dünyamızın iki kutba bölüldüğü bir dönem. Bizim de içinde bulunduğumuz Batı Bloğu ve karşısında Doğu Bloğu. İlkinin ağa babası Amerika Birleşik Devletleri, öbürününkü ise Rusya. Öbürü denilen ekibin bir de genel adı var: Sovyetler Birliği... Daha uzun adı da vardı elbette.

Bu soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği'ni oluşturan devletlerin temsilcileri ile Türkiye'den bazı bilim insanları bir araya gelerek yeni bir oluşumu gündeme taşıyor. Bu oluşumun iki adı var. Toplantılar hangi ülkede yapılacaksa onun adı başa gelecek. Sovyetler Birliği dağılıncaya kadar beş defa yapılan bu toplantıların tek sayılı olanlarına Sovyet-Türk Kolokyumu (1988, 1990, 1992), çift sayılı olanlarına ise Türk-Sovyet Kolokyumu (1989, 1991) adı verilmişti. Bu kolokyumlar özel konulara göre toplanıyorlardı. Bunlar sırasıyla; Bakü, Elazığ, Alma Ata (o zamanın Kazakistan'ın başşehri), Konya ve Bişkek. Ben ilk dördüne katıldım ancak beşincisi dağılma aşamasında olan Sovyetlerin pek de orali olmamaları sebebiyle eski parlak günlerini yaşayamamış. Dördüncüsü ise benim ön-

cülüğümde Selçuk Üniversitesi Rektörlüğünce gerçekleştirilmiştir.

Her toplantının kapanış oturumunda gelecek toplantının hangi şehirde gerçekleştirileceği belirlenir. Alma Ata'daki toplantıya giderken ben rektörümüz Sayın Prof. Dr. Halil Cin Bey'e konuyu açmış, toplantının önemini açıklamış ve gelecek toplantının tarafından yapılmasının uygunu olacağını ifade etmiştim. Böylece ben Alma Ata'ya giderken bir sonraki toplantının Konya'da yapılması konusunda rektörümüzden izin almış oldum.

İlk toplantımızın konusu, Türk dünyasının ortak kültür ürünü olan Dede Korkud Kitabı idi. Bu toplantı için bizim heyetin belirlediği yedi ad şu bilim insanlarından oluşuyordu: Orhan Şaik Gökyay, Prof. Dr. Bahattin Ögel, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun, Prof. Dr. Fikret Türkmen, Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, Doç. Dr. Saim Sakaoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Osman Fikri Sertkaya. Ekibimizin başkanı ise, bu işlerin gerçekleşmesi aşamasında çok emeği geçen ve ekibimizin en gen üyesi olan sevgili kardeşimiz Sertkaya idi.

Henüz Sovyetler Birliği dağılmış değil, dağılacağı ile gili işaretler de pek yok. Bu dönemde bütün Sovyetler Birliği uçak seferleri sadece Moskova'ya yapılıyor.

Moskova, Kızıl Meydan, 02 Temmuz 1988

Prof. Dr. Bahattin Ögel, Ferhunde Gökyay, Orhan Şaik Gökyay, Prof. Dr. Fikret Türkmen, Yelena Napolyeva (kılavuz), Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun; çömlen: Doç. Dr. Saim Sakaoğlu. Fotoğrafta olmayanlar: Doç. Dr. Tuncer Gülensoy ile Yrd. Doç. Dr. Osman Fikri Sertkaya

Yani siz, yakınınızdaki Azerbaycan'a bile Moskova üzerinden gidiyorsunuz.

I. Sovyet-Türk Kolokyumu, 01-08 Haziran 1988 tarihleri arasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başşehri Baku'da toplanacak. O halde bizim İstanbul-Baku yolculuğumuzun ilk adımı Moskova olacak. Bütün üyelerimiz İstanbul'da toplanıyor, şimdi artık tarihe karışan Atatürk Havalimanı'nda buluşuyoruz.

Uçaktaki yolcu sayısını tahmin edemiyorum ama uçağımız yarı yarıya dolu... Binişten sonraki ilk işlemlerin tamamlanmasından sonra isteyenler arka sıralardaki boş koltuklara geçiyor. Böylece isteyen yolcu Karadeniz'i cam kenarından seyredebilecek. Doğrusu, İstanbul'dan ayrıldıktan sonra güzel ülkemizin hangi noktasından Karadeniz'e açıldığımızı bilmiyoruz. Ve uzun süren mavilikleri binlerce metre tepeden seyrediyoruz. Tabii bir de bunun tersi olacak: Acaba Karadeniz'in hangi noktasında karayı görecek veya hangi şehrin üze-

rinden yolculuğumuza devam edeceğiz.

Ancak aramızdaki bazı arkadaşlar yardımcı oluyorlar:

“Arkadaşlar, yavaş yavaş Moskova semalarına giriyoruz.”

Geçtiğimiz yerler sanki birer köy görünümünde idi, belki dağlık evlerden ve sulu alanların üzerlerinden geçiyoruz demek daha doğru olacak.

Havaalanına iniyoruz. Adını, bizimkiler Şeremetova benzeri bir sesle dile getiriyorlar. Dediklerine göre Şerahmedova gibi bir sözden bozulmuş veya bizimkiler öyle yakıştıyorlar. Adın, Latin harfleriyle yazılışı şöyle: Shermetyevo. Baştaki sh seslerini ş gibi okuyabilirsiniz.

Kalabalık bir karşılayıcımız var. Ancak eşyaların indirilmesi ve alınması, gümrükten geçirilmesi derken epey oyalanıyoruz. Girişti teker teker görevlilerin karşısında tam anlamıyla dikiliyor, dakikalarca bekliyorsunuz. Çünkü pasaportunuzdaki foto ile sizi âdeta sıkı sıkıya kontrol ediyorlar.

Tuncer GÜLENSOY

Şehri giriş bir saate yakın sürüyor. Yol boyunca hiçbir köy, kasaba, vb. görünmüyor. Yolun her iki yanı da ağaçlık veya çalılık benzeri bitkilerle âdeta gizleniyor.

Moskova merkezine giriyoruz. Kalacağımız otelin adı da farkı. Belki Türkçesini söylemem daha doğru olacak: Akademik Otel. Özgün adı da Akademicheskaya Hotel olmalı... Meğer Moskova'ya gelen veya bizim gibi Moskova'dan transit geçen bilim insanları burada konaklıyorlarmış. Biz de o gruba girdiğimiz için oradan yer ayırtmışlar. Hemen şunu söyleyiverelim, dönüşte de aynı yollardan geçeceğimiz için o otelde bir gece daha kalacağız.

Baku'ya uçmadan önce Moskova'nın görülmesi gereken ilk yeri olan Kızıl Meydan'a götürülüyoruz. Yaz günü, her taraf turist kaynıyor. Neyse, yardımcılarımız var ve onların yönlendirmeleriyle işimiz kolaylaşıyor. Eh artık, o meydana gidilir de bir fotoğraf çektirilmez mi?

Kızıl Meydan'ı değişik açılardan seyrediyorum. Yıllarca ülkemizde adı anılan, âdeta Moskova

Osman Fikri SERTKAYA

adı ile özdeşleşen meydan... Elbette tarihi hakkında bilgi almak için zamanımız yok. Kılavuzumuz bize yer yer yönlendiriyor. Pek çok mini dükkân yan yana dizilmiş. Turistik eşya satılıyor. Bir şey alacağımızdan değil, bir şeyler öğrenmek istediğimizden oradayız. Oranın adı ya Gum veya Kum benzeri bir şey. Benim dikkatimi çeken nokta tamamına yakın genç hanımlardan oluşan satıcıların ellerinde hesap makinası filan yok... Herkesin elinde, bizim ilkokul yıllarında kullandığımız abaküsler var. Şöyle uzaktan birkaçını izledim, vallahi öyle bir hız ile kullanıyorlar ki... O mağazalarda en ilgi çekici hediyelik eşya matruşka, hani şu iç içe girmiş birkaç bebeğin yer aldığı oyuncak. Artık bu bebekler neredeyse Moskova'nın simgesi haline gelmişti. Ben de, Baku dönüşü bir matruşka ile turistik eşya satın alma hakkımı kullanmıştım.

1990 yılındaki Alma Ata yolculuğumuz sırasında tatlı bir aksilik sonucu, Prof. Dr. Tuncer Baykara ile Moskova'da arkadaşlarımıza göre daha uzun süre kalmış, bazı yerleri daha görme fırsatını yakalamıştık.

Ahmet
ÇELİK

ALİ İHSAN ÖZDEMİR (1894-1970)

40 yıldan fazla Konya’da öğretmenlik yapan Ali İhsan Özdemir, 1310/1894’de Konya’da doğdu. Babasının adı Arzuhalcizade Hacı Şükrü Efendi, annesinin adı Hediye Hanımdır. Hacı Şükrü Efendi 14 Nisan 1946 yılında vefat etmiştir. Musalla Mezarlığındaki (ada:132, parsel:432) mezar taşında: “Merhum Arzuhalci Hasan Tahsin Efendi oğlu Hacı Şükrü Özdemir, Ruhuna Fatihâ 14 Nisan 1946” yazılıdır.

Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü Özlük Arşivinde mevcut olan 6 Şubat 1340 tarihli Tercüme-i hal varakasında Ali İhsan Özdemir şu bilgileri kaydetmiştir.

“İsmim Ali, mahlasım İhsan, şöhretim Arzuhalcizade’dir. Bir sülaleye mensup değilim. Mezhe-

Ali İhsan Özdemir, 1894-1970

bim İmamı Azam Ebu Hanife, tabiiyetim Türkiye Cumhuriyetidir. Pederimin ismi Hacı Şükrü, sanatı mestçidir.

20 Şevval 1312 hicri ve 15 Mart 1310/(27 Mart 1894) seneyi maliyesinde nefsi Konya’nın Şerefşirin mahallesinde pederimin hanesinde tevellüt etmişim

20 Haziran 1321/3 Temmuz 1905 tarihinde Hamidiye Mektebi ibtidaisinden “aliyyülâla” derecede şahadetname ahz ve 1 Eylül 1321/14 Eylül 1905 tarihinde 7 senelik Konya İdadisinin Rüştü ikinci sınıfına kayıt ve kabul ve 5 Kânunuevvel 1327/18 Aralık 1911 tarihinde mektebi mezkûrun beşinci senesinden tasdikname aldım. Bir sene kadar medresede hususi Arabi ve Farişi derslerini tahsil ettim. 1 Eylül 1328/14 Eylül 1912 tarihinde Konya Darulmuallimin birinci sınıfına kabul edildim.”

İhsan Özdemir Konya Darulmuallimin (öğretmen Okulu) ile ilgili anılarını şöyle anlatır: “Ben, Darulmuallimin’e 100 kişilik müsabık (yarışmacı) arasından imtihanı kazanarak 1913’te yatılı girdim. Okul, Abdulvahit Çelebi’nin eviydi. Kira ile tutulmuştu. Hiç unutmam yıl 1914 Coğrafya dersindeyim 2. sınıftayım müdür bizi çağırды, Polis bekliyordu askere alındığımızı söyledi Hemen cepheye sevk edildik. 1918’de döndüm, okulu İstasyon yanında Ebuzziya Bey’in beyin köşkünde buldum,

devama başladım, bir ay sonra Anıt civarında şimdiki taş binasına taşındık. Bu bina daha önce Askeri Rüştiye idi. 1919'da mezun oldum. Müdür Besim Atalay'dı. Ondan önce Ahmet Rasim Bey'di. 10-12 öğretmen vardı. Riyaziyeye Lütfi Bey gelirdi, muktedir bir hocaydı Vazifesinde gayet titizdi. Bu hal talebenin isyanına yol açtı. Müdür Ahmet Rasim'e çantasında şapka var diye hücum ettiler. İnziyat Meclisi bunların bir kısmını tamamen tart etti, bir kısmını Afyon'a sürdü. Bir kısmı da askere alındı, Hatıralarım arasında böyle kötülerini de var. Ziraat derslerini Fizik öğretmeni Salih Bey okuturdu. Bilgili ve vazifesinas bir hoca idi." (Öz Demokrat 15 Mart 1960)

Ali İhsan Bey tercüme-i haline şöyle devam eder:

"Seferberlik ilanını müteakip 15 Kânunusani 1330/28 Ocak 1915 tarihinde mektebin üçüncü sınıfında iken ber-mucib emri taht-ı silaha davet ve İstanbul İhtiyat Zabitan Namzedi (yedek subay adayı) Talimgâhına sevk ve talimgâha müddetini bil-ikmal 15 Temmuz 1330/28 Temmuz 1914 tarihinde İkinci Ordu Menzil Müfettişliği emrine gönderildim.

21 Nisan 1332/6 Mayıs 1916 ve 5 Mart 1334/1918 tarihinde terhis edildim.

Bade't-terhis Konya Darulmuallimin'de tahsilimi ikmal ve 11 Haziran 1335/1919 tarihinde "aliyyülala" derece ile şahadetname ahzına muvaffak oldum. Türkçe lisaniyla tekellüm ve kitabet ederim. (KMEMK3-45_0020)

Evvelce terceme-i hal varakası verdim.

1330/1914 senesi ihtiyat zabıt namzedi olarak talimgâha sevk ve 12 Nisan 1331/25 Nisan 1915 tarihi emriyle 462 kuruş maaşı asli-

Ali İhsan Özdemir, 1894-1970

siyle zabıt vekilliğine ve 12 Haziran 1332/25 Haziran 1916 tarihinde mülazım saniliğe terfi ve tarih-i terhis olan 5 Mart 1335/1919 tarihine kadar 700 kuruş maaşla orduda istihdam edildim.

Terhisten sonra Darulmuallimin tahsilini ikmal ile aliyyülala derecede şahadetname alarak Konya Maarif Müdüriyeti'nin emriyle 25 Ağustos 1335/1919 tarihinde 600 kuruş maaşla Şehit Sadık Mektebi İbtidaiyesi'ne ve

15 Şubat 1341/1925 tarih ve 17257/174 numaralı emirname ile naklen ve terfian 600 kuruş maaşla merkez Şehit Fethi Bey Mektebi başmuallimliğine ve

1 Teşrinievvel/Ekim 1336/1920'da mektebin lağvı üzerine Numune İntibah ve yapılan teşkilat üzerine Konya Maarif Müdüriyeti'nin 20545/215 numara ve 1 Mart 1337/1921 tarihli emriyle 600 kuruş maaşla Mahmudiye Mektebi'ne tayin olundum.

1 Haziran 1337/1921 tarihinde 700 kuruş maaşı aslisiyle ve Nakliye İhtiyat Mülazım Saniliği rütbesiyle tekrar (Milli Mücadele için) taht-ı silaha davetle İstiklal harbine iştirak ettim.

Evvela Dördüncü Kolordu Mekkâre Kolu Kumandanlığında ve sonra İmalathane memurluğunda ifayı vazife eyledim. Afyon ve Dumlupınar muharebesinde hüsnü hizmetime mükâfaten 4. Kolordu kumandanlığım inhası üzerine 19.08.1339/1923 tarih ve 2445/5247 numaralı emri mucibince harb madalyasıyla taltif edildim.

1 Ağustos 1339/1923 tarihinde terhis edilerek 1 Eylül 1339/1923 tarihinde 50 kuruş zam maaşla Mahmudiye Mektebi'ne nakledildim. El-yevm bir yüz kuruş maaşla mektebi mezkûrda muvazzaf bulunmaktayım”

Bu tarihten sonra Ali İhsan Bey
15 Eylül 1340/1924'de Kurtuluş Mektebi,

8 Mart 1341/1925'de Kısmi seferberlikte mülazimi saniliği,

1 Temmuz 1341/1925'de Kurtuluş Mektebi,

17 Ocak 1926'da Şehit Muhtar Bey,

1 Eylül 1927'de Mahmut Şevket Paşa,

9 Aralık 1936'da Beyşehir merkez okulu ve

12 Aralık 1937'de Konya merkez Sedirler İlkokulu'nda görev yapmıştır.

Ali İhsan Özdemir, Merkez Sedirler İlkokulu başöğretmeni iken 31 Ekim 1946 senesinde emekliye ayrılmıştır. (Ekekon, 15 Kasım 1946, s.2, Babalık, 16 Kasım 1946, s.2)

Emekli Olduktan sonra halkı dini konularda aydınlatmak için vaazlarda bulundu.

Türk Maarif Cemiyeti Talebe Yurdu Müdürlüğünü yaptı. 1952'de “Konya İmam Hatip Okulu ve İlahiyat Fakültesi Ve Talebe Yurtları Tesis Derneği”⁽¹⁾ ile 1954'de Konya İmam Hatip Okulu Öğrencileri ve Okulu Koruma Derneği kurucuları arasında yer aldı.⁽²⁾

24 Eylül 1970'de Konya'da vefat etmiştir. “Emekli başöğretmen

(1) Yeni Meram, 15-18 Temmuz 1952

(2) Yeni Meram, 23 Temmuz 1954; 13 Aralık 1955.

İhsan Özdemir Vefat Etti” başlığı ile vefat haberini Yeni Konya gazetesi şöyle haber vermiştir:

“Şehrimizin yetiştirdiği çok kıymetli maarif mensubu, ilim adamı, kırk seneden fazla muhtelif okullarda müdürlük ve öğretmenlik yapan Hacı İhsan Özdemir, önceki gece Hakkı'n rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi dün Cuma namazından sonra Kapı Camii'nden aile kabristanı olan Musalla Mezarlığı'na defnedilmiştir. Merhum senelerce öğretmenliğinde ve hususi olarak sayısız talebe yetiştirmiş, din adamı olarak da muhtelif camilerde irşatlarda bulunmuştur.

Ayrıca Cihan Harbi ve İstiklal Harbine fiilen iştirak ederek muhtelif yararlılıklar göstermiş ve kendisine İstiklal Madalyası verilmiştir.

Son vazifesi ilkokul başöğretmenliğinden emekli olduktan sonra Maarif Cemiyeti Talebe Yurdu müdürlüğünde ve Kızılay Cemiyeti'nde fahri olarak çalışmış ve kuran kurslarında da ayrıca fahri öğretmenlik yapmıştır.

1310'da Konya'mızda doğan

merhum İhsan Özdemir, bütün ömrünü din ve millet hizmetinde çalışarak geçirmiştir. Merhuma Allahtan rahmet, kederli aile efradına ve akrabasıyla dostlarına başsağlığı dileriz.”⁽³⁾

Ali İhsan Özdemir'in Musalla Mezarlığı'nda (ada:132, parsel: 405)dır. Mezar taşında “Hüvelbaki Arzuhalci Hacı Şükrü oğlu emekli başöğretmen Hacı Ali İhsan Özdemir ruhuna Fatiha. D. 1310, vf. 24.09.1970” yazılıdır.

Hayriye hanımla evi olan Ali İhsan beyin Ahmet Muzaffer (1927-26.10.2008), Hasan ve Süleyman adında üç oğlu mevcuttur. Hayriye Hanım 8 Ocak 1985 tarihinden Konya'da vefat etmiştir. Musalla Mezarlığı'ndaki (ada:132, parsel:404) mezar taşında “Öğretmen Hacı İhsan eşi Hacı Hayriye Özdemir. Ruhuna Fatiha. D.1316, Ö. 8.01.1985” yazılıdır.

Kaynaklar:

Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özlük Arşivi
No: 7471

Yeni Konya, 26 Eylül 1970.

(3) Yeni Konya, 26 Eylül 1970.

